

ירושלמי אקטואלי

יו"ל ע"י "בית המדרש למגידי שיעורים בדף היומי", כפר גנים ג' פתח תקוה

גליון מס' 19 | פרשת נח | ד' חשוון תשע"ז

תביעה פחות משווה פרוטה

אין על כך חיוב ממון ומשום כך אין לב"ד להזדקק לתביעה זו, אך הדברי מלכיאל כותב שהטעם הוא משום שיש כאן זלזול בב"ד וטרחתו שלא לצורך כשבאים לדון על פחות משווה פרוטה ומשום כך אין לב"ד לדונם.

נחלקו הראשונים בפסיקת ההלכה, לדעת הרמב"ם (פ"כ מהלכות סנהדרין ה"יא) הלכה כרב קטינא ולכן אם התחילו לדון על פרוטה גמרים הדין אף על פחות מכן, אך הרא"ש (שם סי' כ) ס"ל שאין הלכה כדעת רב קטינא ולעולם הדיון צריך להיות סביב שווה פרוטה בלבד ואין גומרין הדין על פחות משווה פרוטה. השו"ע (ח"מ סי' ו) פסק כדעת הרמב"ם אך הסמ"ע (שם ס"ק ג') פסק הלכה כדעת הרא"ש.

תביעת דבר שהוא בעין - כתב השטמ"ק בשם הריטב"א (ב"מ שם) דכל הנידון בגמ' הוא כאשר תובעו לשלם ממון על חוב או חפץ שאינו קיים לפנינו, דאז יש חילוק אם יש בתביעה שווה פרוטה או לא, אך כאשר תובעו דבר הנמצא לפנינו אך שאינו שווה פרוטה נזקקין ב"ד לתביעה זו.

תביעת השותפין - החיד"א בספרו ברכי יוסף (סי' ו אות ו) כתב להסתפק כאשר יש שני שותפים התובעים פרוטה מאדם שלישי, האם ב"ד נזקקין לתביעה זו, וצדדי הספק, כיון שלכל א' מן השותפין יגיע פחות משווה פרוטה בסוף הדיון א"כ נתייחס לזה כתביעה שאין בה שווה פרוטה שאין ב"ד נזקקין, או כיון שממון אחד הוא עסק השותפות בנייהם ונחשבים כאדם א' ב"ד יזדקקו להם, ומאריך לפלפל בדבר, ומסיק שנחשב הכל כתביעה שיש בה שווה פרוטה וב"ד נזקקין, אמנם הפת"ש (שם ס"ק א) חולק על דברי החיד"א ומסיק שאין ב"ד נזקקין משום שסו"ס אין לכל אחד שווה פרוטה.

חברה התובעת אזרח - לכאור' תלוי במח' של הברכ"י והפת"ש שלברכי יוסף נזקקין אך לפתחי תשובה אין נזקקין, אולם יש לחלק כיון שהחברה תובעת את האדם כחברה אף שיש בה הרבה בעלי המניות, יש מקום לומר שנחשב כתביעה אחת משום שהתביעה הינה בשם החברה ולא בשם אנשים פרטיים שהחוב הינו לחברה ולא כלפי אדם פרטי אף שהוא בעל מניות בחברה, וכן כשמשלם שהחברה תקבל את התשלום, ואין לנו ענין בצורת חלוקת הכספים בתוך החברה, ואולי אף לפת"ש הדין כן, אולם כאשר א' תובע מתוך שהיו שותפין להלוואה ובא כעצמאי שמא כאן תחשב התביעה כאישית לכל א' ובאנו למח' של ברכ"י והפת"ש.

"כי מלאה הארץ חמס" ו' יג

הירושלמי במסכת בבא מציעא (פ"ד ה"ב) שואל מה היה חומסין ומבאר בר נש הוי נפיק וטעין קופה מלאה תורמוסין, והיו מתכוונין ונוטלים פחות פחות משווה פרוטה, דבר שאינו יוצא בדדינן.

המפרשים על הירושלמי טרחו לבאר מה קושיית הירושלמי ותירוצו דהרי אין זה משנה באיזו צורה היה מעשה החמסנות שעשו אנשי דור המבול, ועוד מדוע דקדקו ליטול דווקא פחות משווה פרוטה הלא לא היו נגשים כלל אל השופט, אמנם בבראשית רבה כאן הובאה דרשה זו בצורה מעט שונה אך מאירה לנו באור יקרות ובהבנה מחודשת את מהלך דברי הירושלמי.

וז"ל המדרש 'כי מלאה הארץ חמס, איזהו חמס ואיזהו גזל, א"ר חנינא חמס אינו שוה פרוטה וגזל שווה פרוטה, וכך היו אנשי דור המבול עושים כשהיה אחד מהם מוציא קופתו מלאה תורמוסין והיה זה בא ונוטל פחות משווה פרוטה, וזה בא ונוטל פחות משווה פרוטה עד מקום שאינו יכול להוציאו בדדינן.

נמצא לפ"ז דברי הירושלמי מבוארים היטב דבא להשמיענו ההבדל מהותי בין גזל לחמס (אף שרש"י מבאר חמס - גזל, מ"מ זה מתייחס כלפי צורת המעשה שהיא נטילה ללא תשלום, אך לגבי הכמות יש הבדל בין גזל לחמס) שגזל הינו רק בשו"פ דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל ואין השבה פחות משווה פרוטה אך חמס הינו אף פחות משווה פרוטה. ומבאר התורה תמימה אף שפחות משווה פרוטה אינו יוצא בדדינן, מ"מ נענשו על כך דור המבול דקיי"ל בן נח נהרג אף על פחות משווה פרוטה, וא"כ לבני נח נחשב פחות משווה פרוטה כמו שוה פרוטה ממש בישראל ומשום כך נענשו, ודוקא בישראל יש הבדל בין פחות משווה פרוטה לגזל בשווי פרוטה.

דיון בב"ד על פחות משווה פרוטה - הגמ' (ב"מ נה.) מביאה את דברי לוי שאומר שאין ישיבת דיינים לדון אלא אם יש בתביעה לפחות שווה פרוטה, לאפוקי משיטת רב קטינא הסובר שב"ד ישבו לדון אף בפחות משווה פרוטה, ובמסקנת הסוגיא מבארת הגמ' דדברי רב קטינא אמורים כאשר התחילו ב"ד לדון על שווה פרוטה, גומרין את הדין אפי' על פחות משווה פרוטה. ובטעם הדבר כתב הסמ"ע (חו"מ סי' ו ס"ק א) כיון שלענין ממון אין זה נחשב גזל שהרי אינו מחייב בהשבה אף שהגזול עובר איסור, מ"מ

לע"נ

שמעון בן סוליקה ז"ל

הונצח ע"י

משפחת דהן

לע"נ

רבקה וייסטון

בת

ר' יהושע העשיל ז"ל

הונצחה ע"י המשפחה

הונצח ע"י קרן דניאלי

לע"נ של הר"ר אברהם גליק ז"ל

הצער על הצרות המתרחשות בעולם - היחס למבול

הרב אברהם בלאס שליט"א

ז, י. ומתאבלין קודם שימות המת? אלא בשר ודם שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שימות המת, אבל הקב"ה שהוא יודע מה עתיד להיות שימר על עולמו תחילה".

לפי מאמר זה של הירושלמי התאבל הקב"ה שבוע ימים על גורל האנושות קודם שהביא את המבול על העולם. אף על פי שהמבול היה מהלך הכרחי אין הדבר סותר את הצער הגדול שגרם מהלך זה.

משלושת המקורות שהוצגו כאן עולה שמציאות זו של חורבן העולם הינה מציאות עגומה מאוד, עד כדי כך שגם הקב"ה וגם גרמי השמים מתאבלים עליה.

האם אדם נאמן לומר שרצה - סגולת ישראל

באופן טבעי לא ישקר כדי להרשיע את עצמו ברצח. לעומת זאת, בישראל יש לנו את הכלל ש'אין אדם משים עצמו רשע'. כל יהודי הוא בחזקת צדיק ולכן לא מספיקה ראייה קלושה כולל הודאת עצמו כדי להאשימו ברצח. דרך הדין של בני נח אנו לומדים אודות התכונות הבסיסיות של ישראל.

א. ירושלמי פסחים א, א: "כמאן דאמר: לא שימשו המזלות בשנת המבול" מאמר זה בא ללמדנו שגם הטבע שותף לאבלות על חורבן הארץ. בשנת המבול הטבע לא תפקד כסדרו.

ב. ירושלמי ראש השנה א, א: "תני עלה: שנת המבול אינה עולה מן המנין" ממד הזמן אינו סתמי. העולם צועד לקראת שלמות, ולכן לכל פרק זמן ישנה משמעות. הדברים שונים ביחס למבול. שנת המבול היא שנה שכל כולה רווית צער, אין לה כל משמעות, ולכן אין היא נמנית על שנות העולם.

ג. ירושלמי מועד קטן ג, ה: "ומנין ששימר הקב"ה על עולמו שבעה? (משמעות הביטוי 'שימר שבעה' היא שמר שבעת ימי אבלות) 'ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ' (בראשית

בראשית ט, ו: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם".

ירושלמי קידושין א, א: "ר' יודה בן פזי: מוסיף בחנק ומפי עצמו. מה טעם? 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך'.

גוי נאמן לומר שרצה כיון שאין כל סיבה לא להאמין לו. אדם

הפרשה בירושלמי

המבול והר סיני

הימים, ואילו בהר סיני מופיעה בסופם. כמו"כ קיים דמיון בין הודעת ה' לנח שכתוב, ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה (בראשית ז, יג-יח), ובין דברי ה' למשה לאחר חטא העגל שכתוב, הרף ממני ואשמדם ואמחה את שמם מתחת השמים (דברים ט, יד).

אולם ההבדל המשמעותי הניכר בין שני הסיפורים הוא בתגובת של שני השומעים: משה, כידוע, מגיב בתפילה מעומק הלב כדי שהקב"ה ימחל לעם ישראל, ובשלב מסוים הוא אף הודיע לה', ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת. נח, לעומת זאת, כלל אינו מגיב לדברי הקב"ה, ואינו מנסה להציל את בני דורו.

דומה, שהשוואה זו עמדה לנגד חז"ל, במדרש (דברים רבה יא, ג) המתאר נאמנה את ההבדל שבין משה ובין נח, נח אמר למשה, אני גדול ממך, שניצלתי מדור המבול. אמר לו משה, אני נתעליתי יותר ממך, שאתה הצלת את עצמך ולא היה בך כוח להציל את דורך, אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו כלייה בעגל... ולמה הדבר דומה? לשתי ספינות שהיו בים והיו בתוכן שני קברניטין, אחד הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו, ואחד הציל את עצמו ואת ספינתו, שלמי היו מקלסין? לא לאותו שהציל את עצמו ואת ספינתו? כך נח לא הציל אלא את עצמו אבל משה הציל את עצמו ואת דורו.

כשציוה הקב"ה את נח על בניית התיבה, הוא תיאר את הזמן שבו אמור המבול להתרחש כמובא בפסוק, כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה (ז, ד). תיאור זמן דומה נאמר גם במעמד הר סיני שכתוב ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן-ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה (שמות כד, טז-יח).

דמיון מפתיע זה שבין שני האירועים, בא לידי ביטוי גם בהיבטים נוספים, כיסוי ההרים שכתוב ויכוסו כל ההרים הגבוהים (ז, יט), וכך אירע גם במעמד הר סיני שכתוב ויכס הענן את ההר (שמות כד, טו).

תיאור התאריך גם הוא הובא במבנה דומה שכתוב במבול, בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה (בראשית ז, יא) וכתוב בהר סיני, בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט, א).

והשאלה מתבקשת: מה ראתה התורה להשוות בין שני אירועים אלו, הנראים כל כך שונים זה מזה?

נראה, שעיקר ההשוואה היא בהבדל הבולט שבין שני המדוברים בשני הסיפורים - נח ומשה. מבחינה ספרותית, בין שני האירועים קיים ניגוד, כאשר בשניהם קיימת סכנת השמדה של החברה שמסביב, אולם במבול היא מופיעה בתחילת ארבעים

עורך: ראש בית המדרש הרב ישראל מאיר ריאני שליט"א

חברי המערכת: הרב איתמר נגר | הרב מאיר וולברשטיין | הרב מרדכי הרבסט | הרב נפתלי וסרמן

כתובת האתר: www.lomdimyerushalmi.org